

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента Поліщук Олени Анатоліївни на дисертацію **Підлісного Євгенія Васильовича «Формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність теми. Дисертацію присвячено виключно актуальній темі, оскільки демократичні перетворення, що відбуваються в нашій країні, непрості процеси, пов'язані з формуванням правової держави, проведенням судово-правової та адміністративної реформ, окреслили одну з найсерйозніших проблем сучасного суспільства – вкрай низький рівень правової культури громадян.

Вирішення завдань дослідження потребувало розгляду проблеми формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки, а також визначення в ній місця її сформованості до цього виду діяльності у майбутній професійній роботі.

Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 23.02.2016) та узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29.03.2016).

Відтак, актуальність проблеми, до якої звернувся Євгеній Васильович незаперечна.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (312 найменувань, із них 16 – іноземною мовою), загальних висновків, 11 додатків. Ілюстрований матеріал дисертації подано в 53 таблицях і 9 рисунках. Структура дисертації підпорядкована логіці наукового пошуку.

У дисертаційній роботі досить коректно визначено науковий апарат. Категоріальний апарат дослідження являє собою систему взаємопов'язаних елементів, спрямованих на виконання поставлених у дисертації мети і завдань дисертаційної роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, яке здійснив Є.В. Підлісний, і в цілому не викликає сумнівів.

З багатьох можливих підходів до питань формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки дисертантом обрано розробку та упровадження педагогічних умов, справедливо вважаючи, що формування правової культури студентів можна здійснити, опираючись на зміст і конкретні особливості правової культури університетського колективу, чітку послідовність впливу правових культурних цінностей на правосвідомість і поведінку студентів у правових відносинах діяльності, що дозволить підвищити рівень сформованості у них правової культури.

У дисертаційній роботі основою для дослідження проблеми формування правової культури студентів визначено праці багатьох відомих вчених, які дисертант класифікує на кілька груп. Перша група досліджень стосується питань побудови правової свідомості особистості, друга – розкриває історико-теоретичні питання правової освіти та виховання дітей і дорослих, третя – порушує різні аспекти правової культури суспільства й індивідів: філософський, соціокультурний, педагогічний та юридичний тощо, четверта – досліджує проблеми узгодження економічної діяльності та правової культури, п'ята – сприяє розкриттю професійних якостей студентів економічних спеціальностей, зокрема таких як законослухняність, правопорядність, совість, відповідальність за якість прийнятих рішень, прогнозування на цій основі ефективності економічних рішень.

Є. В. Підлісний визначає власні наукові положення на підставі достатньо глибокого вивчення наукової літератури відповідно до філософського,

юридичного, правового, соціологічного та психолого-педагогічного контекстів досліджуваної проблеми. Цілком справедливо автор підкреслює необхідність звернення до таких концептів, як «правова культура майбутніх бакалаврів з економіки» та «формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки», наявність у дослідженнях останніх років ґрунтовного аналізу проблем економічної освіти в аспекті розв'язання правових питань у науковому дискурсі ХХІ століття.

Саме тому дисертант не вдається до повторення вже відомих позицій щодо генези наукових поглядів розвитку поняття як «правова культура», а визначає найбільш важливі аспекти досліджуваного феномену відповідно до завдань дисертаційної роботи.

Так, зокрема наголошується на необхідності урахування аксіологічного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, системного, культурологічного, діяльнісного, комплексного підходів до розробки моделі формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки, відповідно до яких приймається позиція дослідника щодо фахової підготовки майбутніх бакалаврів з економіки в контексті формування у них правової культури, пов'язаної з розвитком здатності вирішувати протиріччя між суспільством, економікою та юриспруденцією шляхом їх гармонізації; глибокого вивчення правового регулювання економічних відносин з використанням комп'ютерних правових систем; вихованням особливого інтересу до регіональних і місцевих економічних і правових проблем тощо.

Так само, слід відзначити продуктивні результати аналізу досліджень правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у філософському та соціологічному, юридичному аспектах.

Є.В.Підлісний справедливо відзначає необхідність урахування професійного контексту юридично відповідальної економічної діяльності та підготовку майбутніх бакалаврів з економіки до цього виду діяльності.

Відповідно до наявності різних підходів з визначення сутності процесу

формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки, його особливостей означене поняття розглядається як планомірно керований, цілеспрямовано організований процес систематичного впливу на особистість всією сукупністю форм, методів, засобів наявних в арсеналі сучасної освітньої діяльності, для засвоєння правових знань, переконань, потреб, цінностей, звичок активної правомірної поведінки, імунітету до скоєння правопорушень.

Специфіку процесу формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки автор пов'язує із поліфункціональністю досліджуваного феномену, єдністю та взаємозумовленістю його критеріїв (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного, діяльнісно-поведінкового), впливом зовнішніх та внутрішніх чинників освітнього середовища, серед яких акцентовано увагу на зв'язку правової культури з економікою, який необхідно розглядати насамперед на рівні тих суб'єктів, без яких неможливе існування економічних відносин у державі. Особливого значення формування правової культури фахівців набуває в контексті економічних відносин, в які на сьогодні вступають практично всі випускники вищих навчальних закладів.

Дисертація Є. В. Підлісного репрезентує наступність та послідовність її теоретичної та практичної складових, взаємозв'язок теоретичних висновків, результатів констатувального етапу експерименту та розробки відповідних педагогічних умов, спрямованих на забезпечення ефективності досліджуваного процесу.

Використання комплексу діагностичних методик дозволило авторові коректно спланувати та зреалізувати завдання педагогічного експерименту, визначити критеріально-рівневу базу, представити висновки щодо актуальних проблем процесу формуванням правової культури майбутніх бакалаврів з економіки.

Слід окремо відзначити звернення автора до активних методів навчання, зокрема проектного, кейс-методу, проблемного, вирішення практичних

завдань, вправ, складання правових документів, «портфоліо», методу «право на питання», моделювання конкретних правових ситуацій (проблемні семінари, тематичних дискусій, «круглого столу», методу правотворчості; «мозкового штурму», складанні правових документів), які дозволяють моделювати заняття, що імітують економічну діяльність з розв'язанням правових питань, забезпечують формування умінь та навичок обробки та інтерпретації інформації економіко-правового характеру. Відповідно у практичному розділі дисертації представлено досвід використання інтерактивних моделей економічних задач та правових ситуацій, віртуальних конструкторів, програм імітаційного моделювання тощо.

Згідно із теоретичними засадами дослідження, розробленими педагогічними умовами, моделлю та у процесі експериментального дослідження доведено ефективність авторських навчальних програм та навчально-методичного забезпечення на основі оновлення змісту дисциплін «Економіка», «Економіка підприємства», «Фінанси і кредит», «Бухгалтерський облік», «Маркетинг», «Менеджмент», «Економічна теорія» через реалізацію міжпредметних зв'язків економіки і права, проведення спецсемінару «Юридична відповідальність у галузі економіки», активізації самостійної роботи майбутніх бакалаврів з економіки для набуття правових знань та умінь з метою їх застосування у різноманітних видах правозастосовної діяльності.

Поставлена мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані автором досить глибоко і доказово.

На особливу увагу заслуговує зміст додатків до дисертації, в яких представлено фактологічний матеріал, що висвітлює усі сторони означеного дослідження та унаочнює окремі його етапи та результати.

Вірогідність здобутих результатів забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дисертації, опорою на сучасні досягнення психолого-педагогічної науки, використанням комплексу

взаємодоповнюючих методів теоретичного й експериментального пошуку, адекватних предмету, меті та завданням дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні результати дослідження знайшли відображення в 19 публікаціях автора (два – у співавторстві), із них: сім статей відображають основні наукові результати (дві – у зарубіжному фаховому виданні), п'ять – апробаційного характеру, сім – додатково відображають результати дисертації.

Теоретичні положення та основні результати дослідження ґрунтовно висвітлено та обговорено на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату повністю відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи.

Результати дослідницької діяльності Є. В. Підлісного мають достатній теоретико-методичний рівень, відзначаються науковою новизною, теоретичним та практичним значенням.

Представлені положення можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні фахових економічних та правових дисциплін, спецсемінарів; для перспективи формування правової культури в період реформування освітньої системи України, у подальших дослідженнях з теорії та методики професійної освіти.

Вважаємо, що викладені вище міркування надають достатніх підстав для узагальненого висновку, що дисертація Є. В. Підлісного є актуальною, відповідає соціальному замовленню, цінною в теоретичному й практичному плані, відзначається новизною, самостійністю наукового пошуку та узагальнення.

Підкреслюючи позитивні сторони дисертації, водночас маємо висловити деякі зауваження та побажання:

1. У підрозділі 1.2 у ході характеристики понять дослідження використано значну кількість таблиць, які слід було б перенести у додатки.

2. У змісті п.1.3 бажано було б більш чітко виокремити задекларовані особливості формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки.

3. Серед методологічних підходів у моделі виокремлено особистісно-орієнтований та діяльнісний, які за логікою узгодження економічної діяльності і правової культури бажано було б об'єднати у особистісно-діяльнісний.

4. В описовій частині моделі формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки доцільно подати коротку характеристику технологіям її реалізації.

5. У п.3.2 при характеристиці реалізації педагогічних умов бажано було б більшу увагу звернути на розвиток самостійності студентів, як це передбачено третьою умовою.

6. У практичному розділі дисертації доцільно було б приділити більше уваги реалізації завдань формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі виробничої практики.

Проте, зроблені зауваження спрямовані на вдосконалення роботи і суттєво не впливають на загальний рівень виконаного дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

У цілому, аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць Підлісного Євгенія Васильовича дає підставу зробити такий висновок.

З огляду на актуальність дослідження, масив і цінність напрацьованих результатів, важливість і новизну теоретичних і практичних висновків, можна вважати, що дисертаційна робота Підлісного Євгенія Васильовича «Формування правової культури

майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки», відповідає п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент
Уманського національного
університету садівництва

О. А. Поліщук

Підпис офіційного опонента
Поліщук О. А. затверджую
ректор, доктор економічних наук,
професор

О.О. Непочатенко